

DOI

Stručni članak

Professional paper

Primljeno 27. 11. 2023.

Amina Odobašić, MA

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
amina.odobasic@unze.ba

Prof. dr. Izet Pehlić

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
izet.pehlic@unze.ba

PRIKAZ KNJIGE „O PEDAGOGIJI ČOVJEKA – OD ČOVJEKA KAO BIĆA UČENJA DO UČEĆEG DRUŠTVA“ AUTORA MUJE SLATINE

Bužim: Ilum d.o.o., 2023, 361 str.

Autor udžbenika *O pedagogiji čovjeka – od čovjeka kao bića učenja do učećeg društva*, prof. dr. Mujo Slatina, redovni je profesor u miru na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Ova knjiga objavljena je 2023. godine i zorno prikazuje pedagoški pristup čovjeku i njegovom učenju kroz distinktivan prikaz antropološkog razumijevanja odgojivosti, odgojenosti i obrazovanosti.

Djelo je rezultat naučnoistraživačkih spoznaja koje akcent stavljaju na učenje kao konstantnu antropološku kategoriju i centralnu životnu aktivnost. Polazeći od činjenice da je čovjek biće učenja, autor se referirao i na teološku epistemologiju te naglasio važnost osnovnog islamskog imperativa kroz 'ikre-metodu', jer se o odgoju i obrazovanju ne može govoriti studiozno bez antropološki utemeljenog učenja. Autor kroz djelo ističe i činjenicu da su odgoj i obrazovanje u savremenoj pedagogiji nijemi pedagoški jezik ukoliko ne uključuju učenje. Kada bi se odgoj i obrazovanje posmatrali bez razumijevanja učenja kao osnovne antropološke kategorije, takav proces rezultirao bi gubljenjem digniteta odgoja i obrazovanja, a što dalje indicira propadanje samog čovjeka.

Knjiga se sastoji iz pet dijelova, gdje autor sinergijom teorijskih spoznaja iz pedagogije tretira važnost antropologije učenja. Poglavlja knjige: „O teoriji antropoloških odgojnih/obrazovnih polja“, „Iščitavanje pedagogije čovjeka iz ljudske prirode“, „Ispunjavanje zahtjeva ljudske prirode – ilustracija na ranom odgoju“ i „Uvođenje u antropologiju čovjeka“ na vrlo konzistentan način obrađuju tematiku pedagogije čovjeka kao bića učenja do učećeg društva.

Prvi dio teorijski elaborira neraskidivost tri antropološka polja: općeljudsko, koje se odnosi na odgoj i obrazovanje koji su po mjeri ljudske vrste, uz aksiom da je čovjek kao svi drugi ljudi; zatim grupno, koje se odnosi na odgoj i obrazovanje koji su po mjeri čovjekove društvenosti i kulturalnosti, polazeći od aksioma da je čovjek kao neki drugi ljudi; i individualno, gdje se odgoj i obrazovanje posmatraju kao ljudska individualnost, pri tome polazeći od aksioma da je čovjek kao nijedan drugi. Svako od ovih polja autor transkribira kao mogućnost da odgoj i obrazovanje budu po mjeri ljudske individualnosti, društvenosti i opće ljudske prirode. Upravo integracijom sva tri polja formira se komplementarna antropološka harmonija. Antropološki hemizam koji se formira na taj način učenje posmatra kao izlazeći, odnosno, ulazeći duh ljudske prirode. Interesantan osvrt autor daje i kroz podnaslov prvog poglavlja: „Jedno je teorija, a drugo praksa - fraza ili potencijalna socijalna opasnost“. Naime, praksa bez teorijske komponente nije refleksivna praksa. Upravo na to upućuje i sadržaj knjige, gdje se ističe da se do teorijskih spoznaja može doći jedino iskustvom. Politika koja ne podržava pomenuta polja kreira politiku koja je nedovršena. Autor se referira na činjenicu da tako koncipirana politika ima za cilj uspostaviti manipulativno i indoktrinirano učeće društvo, koje formira uspostavu određenog političkog establišmenta na vlasti. Kada se politika nameće kao pedagoška teorija, te ukoliko država ne posjeduje jedinstvenu obrazovnu politiku, dešava se transformacijski proces odgoja i obrazovanja u ideologiju manifestnu kroz manipulaciju i indoktrinaciju. Koncem toga, autor nudi koncizan pregled teorijskih spoznaja antropoloških polja kao sistemsko mišljenje o čovjeku kao biću učenja, jer učenje osigurava čovjeku sigurnu budućnost. Pristup teoriji i praksi autor elaborira pozivom na multidisciplinarnost, interdisciplinarnost i transdisciplinarnost, jer

su se dosadašnji pozivi u tom kontekstu uglavnom odnosili na školske reforme koje su ostajale bez teorije koja teži praksi, i bez prakse koja teži teoriji. Antropološke kategorije spomenute kroz djelo odnose se na odgojivost i odgojnost. Odgojivost je opisana kao sastavnica ljudske prirode, odnosno, kao prirodna potreba čovjeka da mora i treba biti odgojen i obrazovan. Odgojivost se postiže pomoću intuitivne spoznaje i vježbanja unutarne slobode odgajnika. Pečat na razvoj suštinskih čovjekovih ljudskih snaga predstavlja odgojenost. Upravo ovakav pogled na odgojno-obrazovni proces pruža smjernice odgajatelju da svoje pedagoško djelovanje započinje samopromatranjem, nudeći adekvatan model za usvajanje poželjnih oblika ponašanja. Autor vrlo jasno opisuje učenje i ističe da ono predstavlja ključ kojim čovjek otvara svijet u sebi i svoj vanjski svijet. Jedna vrlo interesantna misao kojom je zaokružen prvi dio knjige govori o procesu traganja za ciljem i svrhom odgoja i obrazovanja, gdje se antropologija učenja opisuje kao proces gradnje učećeg društva u kojem se čovjek izdiže iz uloge žrtve, poniženog, prezrenog i obespravljenog ljudskog bića. Ovakav pogled na učenje može se smatrati i bitnom komponentom duhovnoznanstvene paradigme odgoja, jer život ljudskog bića treba biti sa svrhom.

Drugi dio knjige obrađuje naslove koji se odnose na implicitnu antropologiju, Frommov paradoks, te specifične antropološke manifestacije ljudske prirode poput razuma, istinoljubivosti, svijesti, savjesti i empatije. Dostojanstvo kao kategorija antropološkog učenja obrađeno je kroz zaseban naslov. Autor kroz djelo navodi da pedagogija koja je vođena paradigmom da je čovjek biće učenja najkraći je put do osvajanja pojma *pedagogija čovjeka*. Istinska pedagogija čovjeka nastaje iz ljudske prirode, kako navodi autor, te uz pomoć implicitne antropologije, ljudskih potreba i odnosa prirode i spola. Da bi se na taj način objasnila ljudska priroda, važne su specifične antropološke manifestacije ljudske prirode poput razuma, istinoljubivosti, savjesti i svijesti, empatije i ljudskog dostojanstva. Sve ove komponente opisuju se kroz duhovnoznanstvenu paradigmu, gdje religijski aspekt zauzima posebno mjesto. Suštinski dio ovog poglavlja odnosi se na činjenicu da je temeljno određenje antropologije učenja shvatanje da je učenje proces u kojem čovjek dijelom potvrđuje, ali i dijelom razvija, svoje suštine vrijednosti.

To otvara mogućnost da se uvaži stalni dio ljudske prirode ali i da se uvažavaju određene životne promjene. U ovom slučaju urođeno se ne suprotstavlja stečenom. Shodno tome, antropologija učenja čuva ljudsku prirodu vodeći računa o promjenjivosti.

Treći dio knjige govori o ispunjavanju zahtjeva ljudske prirode u ilustraciji na ranom odgoju. Profesor Slatina, savremeno znanstveno utemeljeno i na originalan, „svoj“ način, govori o zovu ljudske prirode, ispunjavanju zahtjeva ljudske prirode, spontalitetu i samoaktivitetu, osjećaju za odgoj, emocionalnom vezivanju/privrženosti, izvornim aktima ljudske prirode i najvažnijim metodama u ranom odgoju (subsidiaciji, ugrađivanju neuspjeha i suprotstavljanju na prihvatljiv način).

Četvrti dio knjige opisuje osnovne antropološke karakteristike učenja, prvotni pedagoški odnos, učenje kao ćeliju odgoja i obrazovanja, učenje kao igru izlazećeg/ulazećeg duha ljudske prirode, intersubjektivno učenje, transformacijsko učenje posmatrano kroz tri konfluentna procesa, te kroz tri modusa učenja i učenje kulture. Suštinski gledano, autor u četvrtom dijelu knjige učenje opisuje kao osnovnu ćeliju odgoja i obrazovanja. Ukoliko se učenje kao osnovna ćelija odgoja i obrazovanja blokira, u čovjeku će se pojaviti osjećaj beznađa, nemoći, ravnodušnosti i generalno osjećaja neuspjeha. Upravo na to upozorava i Fromm, o zapriječenosti spontanog izraza čovjekovih senzornih, emocionalnih, intelektualnih i fizičkih snaga, odnosno, sprečavanju tendencija života da čovjek raste i razvija se.

Peti dio knjige objedinjuje antropološka nastojanja objašnjavanja biti čovjeka. Autor na vrlo konzistentan način opisuje čovjeka kao biće učenja koje gradi učeće društvo. Kroz opis indikatora razvijenosti učećeg društva te isticanju opasnosti koje prijete razvoju učećeg društva, kao i opasnosti diskontinuiteta, ukazuje se na značaj antropologije učenja. Izbjegavanjem izvorne ideje odgoja i obrazovanje javlja se izobrazba i školuje se radna snaga, a sposobnosti se zamjenjuju vještinama. Tada se čovjek pretvara u resurs, a učenje i znanje u robu. Autor zaključuje da se u društvu učenja promovira uzdižuće usavršavanje čovjeka da bi se razvila njegova spremnost i sposobnost da živi istinu, pravdu, dobrotu i svetost. Paradigma da je čovjek biće učenja razumljiva je i obavezujuća tek kada budućnost grade oni koji uče.

Svojim interdisciplinarnim pristupom ova knjiga otvara nove uglove posmatranja antropologije učenja. Spajanje duhovnoznanstvene paradigme i opće pedagogije čitaocima pruža cjelovit uvid u tematiku i pobliže razumijevanje antropologije učenja. Autor je sadržajem knjige upotpunio izučavanje učećeg društva i time obogatio literaturu pedagoških nauka.

Na osnovu svega navedenog zaključujemo da knjiga *O pedagogiji čovjeka – od čovjeka kao bića učenja do učećeg društva* Muje Slatine nudi izuzetno značajan doprinos savremenim teorijskim i praktičnim spoznajama biti čovjeka. Prema tome, ova knjiga pronaći će svoju čitalačku publiku na široj akademskoj sceni, ali i kod svih onih koji žele biti dio učećeg društva.